

Media/medier – vilken form ska användas?

Fråga:

Man ser ofta både pluralformerna media och medier i tidningar. Vilken form är det rätta?

Svar:

Jag råder dig att använda pluralformen medier. Det är den form som Svenska språknämnden rekommenderar och också den form som passar bäst in i svenskans språkssystem. Däremot används medier och media i ungefär lika stor utsträckning i modern tidningstext, så valet är naturligtvis ditt. Ingen av formerna är fel. Jag råder dig också att använda förledet medie- framför media-. E-formen har klart och tydligt knäppt in på a-formen de senaste decennierna. Frågan är dock inte helt enkel och jag vill därför redogöra för bakgrunden.

Många svenskar är osäkra på vilken pluralform av medium som ska användas. Det hänger naturligtvis samman med att ordet är ett lånord vars böjning inte överensstämmer med de flesta ords böjning i svenskan. Ursprungligen är medium ett latinskt ord som betyder ”mitt”, ”medelväg” och vars pluralböjning är media. Pluralformen media togs dock in först på 1960-70-talen från engelskan efter latinsk förebild, men Svenska språknämnden har hela tiden avrått från detta liksom mot media- som förled i sammansättningar. Svenska Akademien har vacklat i frågan och har både i upplagan från-73 och -86 med media som pluralform. I äldre ordböcker tas även media- med som förled i sammansättningar.

Nu börjar dock e-formerna knäppa in på a-formerna i ordböckernas rekommendationer. Man kan se detta i nyare upplagor av ordböcker, som t.ex. Nationalencyklopediens ordbok där pluralformen medier rekommenderas medan redaktörerna påpekar att media endast används ”i vissa fall”. Medie- är det enda förled som tas upp, media- finns inte alls med.

Jag har även roat mig med att undersöka bruket av medier och media samt medie- och media- i sammansättningar i några orddatabaser vid Göteborgs universitet. Konkordanserna jag valt är Press65, 76, 95, 97 och 98 med artiklar från DN, SvD och Göteborgsposten samt Swedish Parole. Det visar sig att medie- i sammansättningar är det absolut vanligaste medan bruket av pluralformen vacklar. Media är faktiskt lite vanligare än medier i plural.

Undersökande del med sammanfattning:

Problemet med vilken pluralform som är att föredra är aktuell eftersom ordet är så flitigt i bruk. Anledningen till att så många vacklar i frågan kan förstås härledas tillbaka till det faktum att ordet är ett lånord som inte passar in i någon av svenskans fem deklinationer.

Medium är ursprungligen ett latinskt ord vars singularform är **medium** och pluralform **media**. I latinet har det neutrumgenus och tillhör 2:a deklinationen. Ändelsen -um är nominativändelse och plural bildas med -a. Enligt Birgitta Lindgren i uppsatsen ”Om böjningen av ord på -ium” har orden ”kommit in i svenska antingen direkt från latinet under den tid latinet var vetenskapens språk i Sverige eller via något annat språk, ofta tyskan”. Vi har flera lånord av den sorten, t.ex. centrum – centra. Ibland rekommenderas många av dem att böjs enligt svenskans 3:e deklination med -er i pluralis, som t.ex. museum – museer och laboratorium – laboratorier. Tyvärr gäller detta inte alla och redan här kan man ana en anledning till att många är osäkra.

Medium är inte ensamt om att utgöra ett problem för många svenskar. Vi har en mängd ord vars grundform slutar på –um och –ium där vi vacklar i valet av pluralform. Stadium, akvarium, klimakterium och kaprifolium är några av dem. Birgitta Lindgren tar upp dem i sin uppsats och tar avstamp i danskarnas problem med grundformen av dessa ord. Oftare än vi svenskar ersätter de –ium i singular med –ie. I Retskrivningsordboken som utges av Dansk Sprognaevn har t. ex. ordet **medium** alternativformen –ie (**medie**). Margareta Westman skriver i Språkvård 3/1975 att dessa nybildade grundformer är vanligare i danskan, men att de ändå förekommer i svenskan.

Engelskan har inte samma problem med –iumorden, eftersom de har väldigt få sådana. Många av orden har, enligt Birgitta Lindgren, kommit in via franskan och då tappat det latinska suffixet. t.ex. ”privilege”, ”seminar” och ”stipend”. Många av engelskans –iumord får pluraländelsen –s lagd direkt till grundformen. I Norstedts stora engelsk-svenska ordbok hittar jag följdaktligen två alternativa pluraländelser till **medium**, nämligen –a och –ums. Tittar jag däremot enbart på **medium** i betydelsen ’meddelelsemedel’; **the media** (konstrueras såsom singular eller plural) (mass) **media**. Detta är intressant med tanke på att svenskan lånade in den latinska pluralformen **media** just från engelskan. Enligt Birgitta Lindgren blev ordet vanligare under 60- och 70-talen då intresset för massmedia tilltog. Det finns inget som talar emot att vi svenskar fortsätter att låta oss påverkas av engelskan. **Media** blir ju alltmer internationellt och idag tittar många svenskar på utländska TV-nyheter som CNN och BBC. Journalister blir naturligtvis också påverkade genom internationella kontakter. Det är således inte förvånande om **media** fortsätter att leva kvar som pluralform.

Svenska språknämnden avrådde redan på 60- och 70-talet från **media** som pluralbildning och även från **media-** i sammansättningar. Detta kan man läsa om i Språkvård 1/1996. Orden bör böjas enligt svenskans 3:e deklination (**medier**) enligt maximen ”man bör anpassa alla främmande ord till det svenska böjningsmönstret”. SAOL har trots detta tydliga ställningstagande vacklat i frågan. Både i utgåvorna från 1973 och 1986 finns **media** som alternativform till **medier**, med den skillnaden att SAOL 1973 jämställde de båda pluralformerna och SAOL 1986 angav **media** som alternativform. Där anges även **media** som alternativform till **medierna** i bestämd form pluralis! **Medie-** och **media-** är jämställda i sammansättningar. Birgitta Lindgren påpekar att många svenskar är osäkra på om **media** är singularformen. Det är det enda –iumord som kan ha –a som pluraländelse. Hon ger stöd åt Svenska språknämnden i frågan och föreslår att SAOL utelämnar formen **media** liksom **media-** i sammansättningar.

I en senare ordbok som t.ex. Nationalencycledien kan man se en tydlig fingervisning om en kursändring vad gäller rekommendationerna om pluralformer och led i sammansättningar. Där rekommenderas **medier** i plural och **media** bara ”i vissa fall”. **Medie-** är det enda förled i sammansättningar som rekommenderas. Norstedts stora svenska ordboks rekommendationer överensstämmer vad gäller pluralformen, men inte vad gäller led i sammansättningar. Där anges bara **media-**.

Så återstår att se hur tillståndet är i dagens skriftspråk. Jag satte igång med en rätt grundlig genomgång av äldre och yngre konkordanser på Språkdata. De yngre är P95, P97 samt P98 och de äldre är P65, P76 och Swedish Parole (där jag tyvärr saknar uppgifter på materialets ålder). Detta var vad jag kom fram till.

Förvånande nog fann jag 308 exempel på **media** som pluralform i P97 och 336 exempel av 1000 i Swedish Parole. **Medier** som pluralform hittade jag 302 exempel på i P97 och 328 av 1000 i Swedish Parole. Det tycks alltså vara så att **media** och **medier** är alternativa pluralformer i svenskt språkbruk, med **media** i ytterst marginell ledning. Däremot fann jag 397 exempel på **medierna** som bestämd form plural i P97, vilket kan tyda på att denna form är att föredra vid bestämd form.

Medie- var det absolut mest vanliga ledet i sammansättningar. Jag hittade 270 exempel i P97 och 1000 av 1000 i Swedish Parole. **Media-** fanns bara i 93 exempel i P97 och 577 av 1000 i Swedish Parole.

Jämför jag detta med de äldre konkordanserna märks en tydlig utveckling både vad gäller förekomsten av orden och vilken av formerna som dominerar. I P65 finns bara 1 (ett) exempel på **media** och 0 förekomster av **media-** i sammansättningar. **Medie-** fanns inte alls och endast 4 exempel på **medier**. I P76 fanns 8 exempel på **media** och 11 förekomster av **media-** i sammansättningar, men bara 5 exempel på **medie-** i sammansättningar. **Medier** fanns det 4 exempel på. Lustigt nog hittade jag 1 exempel på det märkliga förledet **medier-** (mediertelevision). Här verkar alltså a-formerna leda över e-formerna.

I P95 fanns 152 exempel på **media** och 108 exempel på **medier** i plural. 93 exempel på **media-** i sammansättningar fanns och 118 exempel på **medie-**. Här har alltså något radikalt hänt. **Media** leder som pluralform, men e-formen leder med god marginal över a-formen i sammansättningar.

I det rykande färska P98 fanns 93 exempel på **media-** i sammansättningar och hela 231 exempel på **medie-**. Som pluralform fanns 271 exempel på **medier** och 285 exempel på **media**. En reflektion jag gjorde vid genomgången av dem var att **media** verkade mer abstrakt i sin betydelse än **medier**. Flera gånger kongruensböjdes inte adjektiv som de ju borde vid pluralformer av substantiv (t.ex. "klubben för brittisk media"). Kanske håller **media** på att utvecklas till ett abstrakt massord.

Av detta kan man sluta sig till att **medie-** som led i sammansättningar absolut knappast in på **media-**, något som Svenska språknämnden tacksamt måste notera. Däremot är de kanske inte fullt så lyckliga över pluralformerna. **Media** eller **medier** – framtiden får utvisa vem som vinner dragkampen om det svenska folket! Kanske bör också Nationalencykpedien och Norstedts stora svenska ordbok se över sina ordbokstexter en smula – den överensstämmer inte med verkligheten. **Media** används uppenbarligen inte alls bara i "vissa fall"! För övrigt har Birgitta Lindgren en mycket radikal lösning på problemet. Hon föreslår helt sonika att man skulle göra pluralformen **media** till singularform. Om man då behåller neutrumgenus blir pluraländelsen **median** "efter mönsterordet dike. Om man i stället som vid narkotika och rekvisita byter genus skulle vi få **media**, median, plural medior". Jag är nog mer tveksam än entusiastisk till hennes förslag ...

Källor:

Våra ord (Norstedts förlag, 1969)

Svenska Akademiens ordlista (Norstedts förlag, 1973 och 1986)

Nationalencykpediens ordbok

Lindgren: "Om böjningen av ord på -ium" (i Språket lever!, Norstedts förlag, 1996)

Norstedts stora svenska ordbok (Norstedts förlag, 1986)

Norstedts stora engelsk-svenska ordbok (Norstedts förlag, 1993)

Språkvård 3/1975

Språkvård 1/1996

Språkdata i Göteborg, P97 (<http://svenska.gu.se/lbsv.html>.)

Språkdata i Göteborg, Swedish Parole (<http://gotum.spraakdata.gu.se/cgi-bin/parole/parole-search>):